

Yttrande över Höjda åldersgränser i pensionssystemet och i andra trygghetssystem (Ds 2019:2)

Inledning

Svensk Scenkonst har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerad promemoria och får härmed anföra följande.

Svensk Scenkonst är bransch- och arbetsgivarorganisation för organisationer inom musik, dans och teater. Vi representerar över 100 teatrar, orkestrar, operahus, danskompanier, länsmusikorganisationer, produktionsbolag och andra verksamheter inom den svenska scenkonsten. Svensk Scenkonst verkar för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medlemsorganisationerna att bedriva en professionell verksamhet, både nationellt och internationellt.

Allmänna synpunkter

Förslaget om höjda åldersgränser i pensionssystemet och andra trygghetssystem anknyter till förslaget "Förlängt anställningsskydd till 69 år" (Ds 2018:28) som Svensk Scenkonst tidigare har lämnat remissvar på. Svensk Scenkonst konstaterade då att det var rimligt ur samhällsekonomisk synvinkel att eftersträva att befolkningen kvarstår i arbete längre tid än idag, med utgångspunkt i den ökande medellivslängden. Utifrån samma perspektiv tillstyrker därför Svensk Scenkonst förslaget om att höja åldersgränserna i pensionssystemet och i andra trygghetssystem. De synpunkter som framfördes i det tidigare yttrandet gäller även för föreliggande förslag.

Liksom i det förra remissvaret vill Svensk Scenkonst särskilt lyfta fram det faktum att möjligheten att fortsätta arbeta i högre ålder inte är densamma inom alla yrken, varför det även krävs en anpassning av övriga trygghetssystem på arbetsmarknaden. Förutom de förslag på utökade åldersspann för sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring som ges i denna promemoria krävs det verkliga insatser för att möjliggöra omställning och karriärväxling vid olika tidpunkter i yrkeslivet. Behovet av sådana insatser kan variera stort mellan olika branscher och yrkesgrupper.

Utredningens förslag

5.1 Riktålder för pension

Svensk Scenkonst tillstyrker införandet i socialförsäkringsbalken av det nya åldersbegreppet "riktålder för pension", då detta ger en tydlig bild av vilken pensionsålder som i framtiden kommer att ge en godtagbar pensionsnivå. Då inkomst- och premiepensionerna redan är livslängdsanpassade kommer pensionsnivåerna att påverkas av stigande medellivslängd, vilket är viktigt att synliggöra.

5.2 Höjda åldersgränser för inkomstgrundad ålderspension

På sikt är det rimligt att den lägre gränsen för när inkomstgrundad ålderspension kan tas ut höjs, då godtagbar pensionsnivå annars inte kommer kunna uppnås för dem som påbörjar uttaget för tidigt.

En höjning av denna nivå redan från 2020 till 62 år, från 2023 till 63 år och från 2026 till den framtida "riktåldern för pension" innebär en ändring med mycket kort framförhållning för individer som redan har planerat för sin pension, och som har begränsade möjligheter att anpassa sig till det nya regelverket. Dit hör exempelvis de yrkeskategorier (dansare och sångare) som 2015 med fem års varsel från och med 2020 fått sin pensionsålder höjd till 65 år från 41 respektive 52 år.

I systemskiftet 2015 ingick att dessa individer fick delar av sina tidigare pensionsförmåner i PISA-förordningen (SFS 2003:56) omvandlade till en så kallad omräkningspension, som dock inte kan tas ut förrän vid 65 års ålder.

Möjligheten att ta ut ålderspensionen från 61 års ålder och kompensera det med omräkningspensionen från 65 års ålder förhindras redan från 2020 i och med utredningens förslag.

För dessa yrkesgrupper förändras spelreglerna enligt förslaget ännu en gång, vilket kan få negativa effekter även på berörda arbetsgivares verksamhet om nödvändig omställning fördröjs. Detta borde föranleda en utredning av möjligheten att ändra regelverket för uttag av omräkningspensionen.

5.5 Anpassning av åldersgränser i angränsande socialförsäkringssystem

Svensk Scenkonst tillstyrker förslagen om att anpassa åldersgränserna i socialförsäkringssystemet (för sjukpenning, rehabiliteringsersättning m.m.) till de föreslagna höjningarna av åldersgränserna för pensionssystemets grundskydd. Utan en sådan anpassning skulle målsättningen med ett förlängt arbetsliv motverkas.

En trolig effekt av ändringarna är att både sjukfrånvaron och behovet av rehabiliteringsåtgärder inom den befintliga anställningen ökar, vilket både innebär en ökad kostnad för arbetsgivare och en risk att äldre arbetstagare stannar i långtidssjukfrånvaro i slutet av sitt arbetsliv.

För att nå det verkliga målet med fler i arbete under längre tid krävs det att en ökande andel av befolkningen byter yrke inom eller utanför den sektor man tidigare varit verksam i. En stor del av ansvaret för detta ligger på individen, men staten har också en avgörande roll för att skapa de nödvändiga förutsättningarna genom en utveckling av kringliggande system för omställning, exempelvis möjligheten att kunna finansiera studier senare i livet (se 5.7.4).

5.6 Arbetsskadelivränta

Svensk Scenkonst tillstyrker förslaget om justering av åldersgränserna för rätten till arbetsskadelivränta till de föreslagna höjningarna av åldersgränserna i lagen om anställningsskydd och pensionssystemets grundskydd.

5.7 Anpassning av åldersgränser i övriga system

5.7.1 Anställningsskydd

Utredningen gör bedömningen att åldersgränserna för rätten att kvarstå i anställning enligt lagen om anställningsskydd bör knytas till riktåldern för pension från och med 2026, men att utformningen för detta bör utredas i särskild ordning.

Svensk Scenkonst delar uppfattningen att en sådan reglering behöver utredas vidare, och avvaktar med att ta ställning i frågan till dess en sådan utredning har redovisats. Bedömningen är kopplad till hur väl en hög konstnärlig nivå inom scenkonsten kan säkerställas med redan införda höjningar av LAS-åldern.

5.7.2 Arbetslöshetsförsäkringen

Svensk Scenkonst tillstyrker förslaget om rätten till arbetslöshetsersättning ska följa de föreslagna höjningarna av åldersgränserna för pensionssystemets grundskydd. Utan en sådan anpassning skulle målsättningen med ett förlängt arbetsliv motverkas.

5.7.4 Studiestöd

Utredningen konstaterar att åldersgränserna inom studiestödssystemet bör ses över, men lämnar inga förslag i denna del. Svensk Scenkonst anser att en utökad möjlighet att studera är en avgörande pusselbit för att skapa de möjligheter för omställning som krävs för att åstadkomma ett längre arbetsliv. Förslag i denna del bör därför tas fram.

5.8 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Se kommentar under 5.2 och 6.4.

6.3 Konsekvenser för företagen

Som utredningen konstaterar kommer ett förlängt arbetsliv troligen öka kostnaderna för arbetsgivarna, då risken för sjukdom ökar med åldern. Både höjningen av lägsta pensionsåldern och höjningen av åldersgränsen för pensionssystemets grundskydd innebär ökade sjuklönekostnader och genom kommande förslag troligen även ökade arbetsgivaravgifter.

Tillsammans med det tidigare förslaget om att höja LAS-åldern till 68 år 2020 och 69 år 2023 medför dessa regeländringar kraftig förändrade förutsättningar för de offentligt finansierade scenkonstinstitutioner, vars konstnärliga yrkesgrupper tidigare hade lägre pensionsålder än 65 år.

Inom scenkonsten infördes 2020 ett nytt system med omställningsstöd för vissa grupper som inte bedöms kunna arbeta fram till den nya pensionsåldern (65 år) inom sina konstnärliga yrken. För dansare och sångare finns nu ett heltäckande kollektivavtalat omställningssystem, som innebär att karriärväxling kan ske i god tid före uppnådd pensionsålder.

Vid övergången till det nya systemet bedömde regeringen att omställningsstödet inte behövde inkludera alla de yrkesgrupper vars pensionsålder tidigare varit lägre än 65 år. Kollektivavtalsparterna gjorde dock bedömningen att tio procent av yrkesgruppen musiker skulle vara i behov av ett omställningsstöd för att lämna sitt konstnärliga yrke före 65 års ålder. Den höjning av pensionsåldern som nu föreslås innebär en väsentlig förändring av dessa förutsättningar.

Som redan konstaterats kommer behovet av omställning före sedvanlig pensionsålder (den framtida riktåldern) bli en fråga för betydligt fler yrkesgrupper på arbetsmarknaden som helhet. De särskilda förutsättningar som finns inom konstnärliga verksamheter när det gäller att bedöma tillräckliga kvalifikationer gör dock även i fortsättningen frågan särskilt svårhanterad inom scenkonsten, varför nya sÄrlösningar kan behövas även framöver om möjligheten till avgång med pension skjuts framåt.

6.4 Konsekvenser för arbetsmarknadens parter

Majoriteten av Svensk Scenkonsts medlemmar tillämpar sedan 2015 Industrins tjänstepension avdelning 1, övriga tillämpar sedan tidigare ITP 1 och 2 alternativt Avtalspension SAF-LO. Svensk Scenkonst ingår inte i Svenskt Näringsliv och deltar därför inte i eventuella framtida pensionsförhandlingar, utan har att i efterhand förhålla oss till uppnådda förhandlingsresultat. Detta gör tidsaspekten ännu mer kritisk för våra medlemmar, om nya förhandlingslösningar behöver tas fram på grund av de nya reglerna 2020 respektive 2023 och 2026.

6.5 Konsekvenser för jämställdhet

Slutsatsen att kvinnor i större utsträckning än män kommer att påverkas såväl negativt som positivt av förändringarna i pensionssystemet, medan män i större utsträckning inte berörs alls, är en anledning att i olika sammanhang förstärka informations- och utbildningsinsatser om pensionssystemet för att inte konsekvenserna för jämställdheten ska bli negativa.

SVENSK SCENKONST

Mikael Brännvall

VD

Maria Sundling Grundtman
Förhandlingschef